

УДК 378.22:044

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Новак О.М., к. пед. н.,
старший викладач кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті розглянуто теоретичні підходи до проблеми формування інформаційної компетентності майбутнього менеджера освіти. Проаналізовано сутність понять «компетентність», «компетенція», «інформаційне суспільство» та «інформаційна компетенція» за допомогою різних наукових підходів. Поняття «інформаційна компетенція майбутнього менеджера освіти» розглядається як професійно значущу здатність фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі з метою пошуку, відбору й аналізу інформаційних джерел та застосування інформаційних технологій у професійній діяльності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, інформаційне суспільство, інформаційна компетенція, майбутній менеджер освіти.

В статье рассмотрены теоретические подходы к проблеме формирования информационной компетентности будущего менеджера образования. Проанализирована сущность понятий «компетентность», «компетенция», «информационное общество» и «информационная компетенция» с помощью разных научных подходов. Понятие «информационная компетенция будущего менеджера образования» рассматривается как профессионально значимая способность специалиста ориентироваться в информационном пространстве с целью поиска, отбора и анализа информационных источников и применения информационных технологий в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, информационное общество, информационная компетенция, будущий менеджер образования.

Novak O.M. SOME ASPECTS OF INFORMATION COMPETENCE FORMATION OF FUTURE MANAGERS OF EDUCATION

Theoretical approaches to an issue of formation of information competence of future education manager are reviewed in the article. The essence of concepts of «competency», «competence», «information society» and «information competence» through various scientific approaches is analyzed. The concept of «information competence of future education manager» is considered as professionally significant specialist's ability to orient himself in an information space with a purpose of search, selection and analysis of information sources and the use of information technology in professional career.

Key words: competency, competence, information society, information competence, future manager of education.

Постановка проблеми. Розвиток вищої освіти в Україні в умовах інформаційного суспільства передбачає забезпечення якості підготовки висококваліфікованих менеджерів сфери освіти, конкурентоспроможних на ринку праці, компетентних, які вільно володіють своєю професією.

Завдяки перетворенням, які відбуваються на сучасному етапі розвитку Української держави, постають нові завдання як перед освітньою системою в цілому, так і безпосередньо перед вищою освітою, оскільки саме їй належить провідна роль у формуванні інформаційної компетентності особистості, зростанні наукового та інтелектуального потенціалу країни (Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір,

Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні). Розв'язання цих завдань висуває проблему якісної підготовки менеджерів сфери освіти як одну з пріоритетних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки майбутніх менеджерів сфери освіти були предметом розгляду в працях багатьох дослідників. Процес професійної підготовки розглядали Н. Мойсеюк, В. Ортинський, О. Романовський, В. Сластьонін, М. Фіцула, І. Харламов та ін.; підготовку майбутніх менеджерів сфери освіти – Л. Кравченко, В. Новік, А. Светлорусова. Теоретичним і методичним основам використання інформаційних технологій в освіті присвячені дослідження вітчизняних учених В. Бикова, Р. Гуревича, М. Жалдака, В. Клочка, Т. Коваль та ін. Дослідженням у галузі інформаційної компетентності присвячені роботи Н. Гендіної, Ю. Зубова, С. Каракозова, О. Кизика, Н. Насирової, В. Фокеева та ін.

Вимоги до менеджерів сфери освіти зростають і ускладнюються відповідно до потреб суспільства та науково-технічного прогресу. Стає очевидним, що в умовах інформатизації суспільства важливою складовою професійної підготовки майбутніх менеджерів сфери освіти є формування в них інформаційної компетенції, спрямованої на забезпечення їхньої здатності до застосування новітніх інформаційних технологій у професійній діяльності.

Постановка завдання. Визначити особливості формування інформаційної компетенції майбутніх менеджерів сфери освіти в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Глибокі соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні на шляху переходу до Європейської системи освіти, значно підвищують вимоги до сучасного менеджера сфери освіти, який повинен швидко адаптуватися до нових реалій життя, творчо здійснювати професійну управлінсько-педагогічну діяльність, безперервно розвиваючись і самореалізовуючись у ній як індивідуальність. До основних напрямів модернізації системи освіти у всьому світі сьогодні відносяться компетентнісний підхід та інформатизація освіти – потужний засіб не лише інформаційної, професійної, а й фахової підготовки. Активний розвиток інформаційного суспільства протягом останніх двох десятиріч спричинив зростання ролі інформаційних технологій у всіх сферах життя, а особливо в науці та освіті.

Слід зазначити, що поняття «інформаційне суспільство» виникло на початку 90-х років ХХ століття. У сучасному розумінні «інформаційне суспільство» – це, передусім, гуманітарна категорія, яка описує якісні суспільні трансформації, зміщення акцентів із виробничої до невиробничої сфер, зміну характеру інформаційних потоків, групових та індивідуальних ідентичностей [6, с. 5].

В основі створення інформаційного суспільства лежить процес його інформатизації, який визначається як «організований соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для вдосконалення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадських об'єднань на основі формування і використання інформаційних ресурсів» [9]. Основними факторами його появи є зростання ролі знань та інформації, які стають важливим стратегічним ресурсом суспільства, забезпечуючи доступ громадян до інформації, освіти, культурних надбань; створюються нові можливості для

роботи й спілкування завдяки розвитку і впровадженню інформаційних технологій. Отже, основною метою інформаційного суспільства є створення умов для духовного і розумового розвитку людини, збагачення її національного капіталу як основи для розвитку гуманітарної, соціальної, економічної, культурної, політичної та інших сфер суспільного життя. Процес глобальної комп'ютеризації і перетворення всього світу людського буття в єдину інформаційну систему може стати могутнім фактором розкриття творчої особистості. Це зумовлено тим, що людина, котра працює в гуманітарній сфері, в буденному житті звільняється від рутинної праці, на яку витрачається більше часу, ніж безпосередньо на процес творчості як такої. Передача цих операцій комп'ютеру створює передумови для творчості, здійснення процесу самореалізації особистості [18, с. 30–31].

Національна стратегія [13] вимагає вдосконалення системи підготовки фахівців через посилення інформаційної підготовки та приведення її змісту до вимог інформаційного суспільства, створення сучасної матеріально-технічної бази для системи освіти, забезпечення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання, створення нового покоління підручників, навчальних посібників і дидактичних засобів. Крім того, паралельними напрямками інформатизації освіти залишаються переорієнтація змісту й організації освіти на компетентнісний підхід та розвиток інноваційної діяльності [13]. Це пояснюється тим, що готовність випускників вищих навчальних закладів до виконання на високому професійному рівні своїх службових обов'язків є індикатором їхньої мобільності в сьогоденні.

Компетентнісний підхід, як зазначають О. Вознюк та О. Дубасенюк, орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції в середовище професійної діяльності, як і в різні соціальні середовища, входження в які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі [5, с. 11]. Під поняттям компетентнісного підходу слід розуміти спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [11, с. 64].

Ключовими поняттями в компетентнісному підході виступають «компетенція» і «компетентність». Слід зазначити, що на даний час у науковій літературі існує багато праць, які присвячено уточненню сутності понять «компетентність» і «компетенція». Поняття «компетенція» означає «..вимоги до особистісних, професійних рис працівників певної групи; особистісну здатність фахівця розв'язувати на відповідному рівні професійні завдання; здатність розв'язувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, а й за інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів»; знання, досвід у тій чи іншій галузі; галузь знань, коло питань, в яких хтось добре обізнаний; коло повноважень, прав будь-якого органу чи посадової особи [7, с. 197].

Поняття «компетентність» розглядається як системне перетворення знань, умінь і навичок та власного досвіду діяльності за відповідних мотивації і ставлення (системи цінностей) в новий якісний стан – здатність чи готовність особистості до певного виду (роду) успішної діяльності в нестандартних (непередбачуваних, змінних) умовах, тобто дієвість чи функціональність знань, умінь і навичок [4, с. 6]. На думку І. Соколової, «компетентність» – це мета й результат професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Успішність соціалізації, виявом якої є реалізація життєвих планів та професійних функцій, зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій [17, с. 68]. В. Дьоміна під компетентністю розуміє «..рівень умінь особистості, що відбиває ступінь відповідності визначеної компетенції і дозволяє діяти конструктивно в соціальних умовах, які змінюються [3, с. 35]. За В. Масловим, «компетентність» – це готовність на професійному рівні виконувати свої посадові і фахові обов'язки відповідно до сучасних і теоретичних надбань та кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів. Компетентність є поєднанням такого рівня науки і практики в діяльності конкретної людини, який дає змогу постійно забезпечувати високий кінцевий результат із мінімальними витратами нервової, фізичної організації особистої і колективної праці, є результатом ґрунтовної базової підготовки, творчої діяльності і безперервного підвищення світоглядного рівня в різноманітних формах [12, с. 62]. Поняття «компетентність» І. Зимня трактує як інтелектуально й особистісно обумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, що ґрунтується на знаннях [8, с. 35].

Для усвідомлення ознак понять «компетенція» і «компетентність» пошлемося на

думку О. Савченко та Н. Бібік. Зокрема, О. Савченко вважає, що компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона, як зазначає дослідниця, відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він: реалізує у своїй роботі професійні знання, уміння та навички; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю. Відтак із позицій компетентнісного підходу, як вважає дослідниця, рівень освіти визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду [14], а компетентнісна освіта є спробою вийти за межі традиційної парадигми навчання [15]. Н. Бібік тлумачить поняття «компетенція» як соціально закріплений результат. Компетентність дослідниця розглядає як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, як здатність людини успішно виконувати власні повноваження [2]. Компетенція, на відміну від компетентності як особистісного утворення, є відчуженою від суб'єкта, наперед заданою соціальною нормою освітньої підготовки вчителя, іншого спеціаліста, яка необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Ознакою компетенцій є їх специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії) [2].

Згідно з дослідженням вітчизняних науковців систему компетентностей в освіті складають такі компетентності: ключові – тобто надпредметні (міжпредметні) компетентності, які визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми; загальногалузеві – їх набуває учень упродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи; предметні – їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах середньої школи [11, с. 64]. Ми погоджуємося з думкою С. Сисоевої та І. Соколової, що «компетентність» є сукупністю сформованих компетенцій. Таким чином, компетенція має

предметну спрямованість – нормативно визначене коло повноважень, певний рівень сукупності знань, умінь, навичок, ставлень, необхідних для успішної діяльності в межах цього кола, тобто в певній сфері діяльності людини. Тоді як компетентність стає поняттям, більш наближеним до особистості, – усвідомлюване особистістю коло повноважень та розуміння сутності діяльності в межах цього кола, володіння відповідними знаннями, вміннями і навичками [16].

Отже, компетентність – це сукупність базових знань, умінь, навичок, усвідомлення власних можливостей і перспектив розвитку, а компетенція – це коло дійсних та потенційних знань і умінь, обумовлених вимогами того чи іншого виду діяльності, професії, напрямку тощо. У процесі формування певної компетенції – набуття знань про предмет і досвіду їхнього застосування – відбувається формування компетентності як особистого інструментарію людини.

Актуальним питанням сучасного інформаційного суспільства, в якому головними цінностями вважаються знання та інформація, є формування інформаційної компетентності, яка є досить важливою для майбутніх менеджерів сфери освіти, оскільки будь-яка діяльність має на меті роботу з інформацією. Інформаційна компетентність виявляється в умінні технологічно мислити і передбачає наявність аналітичних, проектних, прогностичних умінь у засвоєнні і застосуванні інформації. Майбутньому менеджеру сфери освіти, якому потрібно здійснювати діяльність в інформаційному суспільстві, необхідно володіти способами одержання, зберігання, обробки та передачі інформації, навчитись раціонально використовувати інформацію та інформаційні технології для реалізації і розвитку свого потенціалу, забезпечити застосування отриманих знань для прийняття важливих рішень.

У сучасному тлумаченні терміну «інформаційна компетентність» найчастіше мається на увазі використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Формування інформаційної компетентності, перш за все, припускає формування універсальних навичок мислення і вирішення задач. До них відносяться вміння спостерігати і робити логічні висновки, використовувати різні знакові системи й абстрактні моделі, аналізувати ситуацію з різних точок зору, розуміти загальний контекст і приховане значення висловів, неухильно самостійно працювати над підвищенням своєї професійної компетентності.

У наукових дослідженнях поняття «інформаційна компетентність» є достатньо широким і визначається на сучасному етапі роз-

витку педагогіки неоднозначно. Зокрема, А. Хуторський розглядає інформаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, яка забезпечує формування в учня (студента) навичок самостійного пошуку, аналізу, обробки необхідної інформації, що саме і визначає зміст навчальних дисциплін або навчальних курсів та характеризує середовище, яке оточує людину. За допомогою реальних об'єктів (телевізор, магнітофон, телефон, факс, комп'ютер, принтер, модем) та інформаційних технологій (аудіо-, відеозапис, електронна пошта, засоби масової інформації, Інтернет) у майбутнього фахівця формуються вміння самостійного пошуку, аналізу і відбору необхідної інформації з наступною її організацією, збереженням та передачею [19, с. 421].

За П. Беспаловим, інформаційна компетентність – це інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілу особистість людини сучасного інформаційного суспільства, таке, що охоплює три основні підструктури особистості: мотивацію (до засвоєння і застосування комп'ютерних та інформаційних технологій); здатність (до сприйняття, розумової переробки й обміну з іншими людьми комп'ютерними інформаційними технологіями); досвід (знання про комп'ютерні інформаційні технології та вміння їх застосовувати) [1, с. 41].

Формування інформаційної компетентності є процесом переходу до такого стану, коли менеджер сфери освіти стає здатним знаходити, розуміти, оцінювати та застосовувати інформацію в різних формах для вирішення особистих, соціальних та професійних проблем. Таким чином, узагальнюючи наведені визначення, під інформаційною компетентністю будемо розуміти інтегративну якість особистості, яка відображає особливий тип специфічних знань, умінь та особистих якостей фахівця, спрямованих на вироблення, прогнозування та реалізацію оптимальних рішень у різних сферах: орієнтації в інформаційному просторі; отримання інформації та оперування нею відповідно до власних потреб і вимог професійної діяльності. Інформаційна компетенція охоплює широке коло питань, що вимагають від майбутнього фахівця відповідних знань, умінь і навичок. А інформаційна компетентність визначається ступенем володіння цими знаннями, вміннями і навичками. Тобто інформаційна компетенція є педагогічним інструментом формування компетентної особистості. Маючи сформовані базові компетентності, до яких належить й інформаційна, людина спроможна в майбутньому успішно застосовувати їх у межах певної професійної діяльності.

Висновки. Отже, інформаційну компетенцію майбутніх менеджерів сфери освіти слід розуміти як професійно значущу здатність фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі з метою пошуку, відбору й аналізу інформаційних джерел та застосування інформаційних технологій у професійній діяльності.

Перспективою подальших досліджень може бути розробка технології формування інформаційної компетенції майбутніх менеджерів сфери освіти; зарубіжний досвід підготовки майбутніх менеджерів сфери освіти з використання сучасних інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беспалов П.В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П.В. Беспалов // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 41–49.
2. Бирик Н. Компетентностный подход: рефлексивный анализ применения / Н. Бирик // Компетентностный подход в современном образовании: мировой опыт и украинские перспективы Библиотека по образовательной политике. – М. : К.И.С., 2004. – С. 47–52.
3. Демин В.А. Профессиональная компетентность специалиста: понятия и виды / В.А. Демин // Мониторинг образовательного процесса. – 2000. – № 4. – С. 35–38.
4. Дорошенко Ю.О. Сучасна шкільна інформатична освіта / Ю.О. Дорошенко // Использование информационных технологий в учебном процессе : материалы Всеукр. науч.-практич. семин. учит. и руковод. общеобразов. учрежд., 1–2 ноября 2007 г. – Севастополь : Школа «Таврида», 2007. – С. 6–11.
5. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : моногр. / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с.
6. Дубов Д.В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д.В. Дубов, О.А. Ожеван, С.Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
7. Ефремова Т.Ф. Новый толково-образовательный словарь русского языка : в 2 т. / Т.Ф. Ефремова. – М. : Рус. яз., 2001. – Т. 1. – 675 с.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высш. образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
9. Інформатизація суспільства [Електронний ресурс] : матеріал із Вікіпедії. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
10. Карлінська Я.В. Інформаційна компетентність студентів як чинник толерантності / Я.В. Карлінська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2008. – Вип. 40. – С. 147.
11. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
12. Маслов В.І. Основні функції системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / В.І. Маслов // Радян. шк. – 1987. – № 5. – С. 62–65.
13. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
14. Савченко О.П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі / О.П. Савченко // Пед. наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журн. – 2010. – Вип. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science/.
15. Савченко О.П. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти / О.П. Савченко // Наука і освіта : наук.-практич. журн. Півден. наук. центру НАПН України. Сер. Педагогіка. – 2011. – № 4. – С. 12–16.
16. Сисоева С.О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження / С.О. Сисоева, І.В. Соколова ; МОН України, НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ; Маріупол. держ. гуманітар. ун-т. – К: Вид. Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
17. Соколова І.В. Формування змісту навчання у вищому навчальному закладі : методолог та метод. засади / І.В. Соколова // Пед. науки : зб. наук. пр. / МОН України, Сумськ. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ, 2007. – Ч. 3. – С. 68–77.
18. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія / за ред. В.Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2008. – 472 с.
19. Хуторский А.В. Современная дидактика : [учеб. для вузов] / [А.В. Хуторский]. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.